

Autoritõlke teoreetilisest ja praktilisest väärtusest Jaan Kaplinski luuletuse „Valgus ei saagi vanaks“ näitel¹

Ekaterina Velmezova

Teesid: Artikkel annab ülevaate, kuidas on tõlketeoorias käsitletud autoritõlget – kirjandusteose tõlget teise keelde, mille on teinud selle autor ise. Lähemalt vaadeldakse ühte leksikaal-semantilist aspekti Jaan Kaplinski luuletuse „Valgus ei saagi vanaks“ (1984) autoritõlkes vene keelde. Autoritõlkes esinevad kõrvalekalded originaaltekstist võimaldavad lülitada tõlgitud teksti Jaan Kaplinski luuleloomingu laiemasse konteksti. Järeldusena rõhutatakse autoritõlke ja selle analüüsi väärtuse kahte tahku: see aitab kaasa nii tõlgitud teksti kui ka sama autori teoste laiemale konteksti paremale mõistmisele, samuti selle autori tekstide tulevaste tõlgete suuremale adekvaatsusele.

DOI: 10.7592/methis.v20i25.16569

Märksõnad: tõlketeooria, autoritõlge, Jaan Kaplinski, leksikaalne ja semantiline analüüs

Autoritõlge on mõiste, millele pole üldistes tõlketeooriates mitmesugustel põhjustel veel piisavalt tähelepanu pööratud (vt siiski Grutman 2009; Hokenson ja Munson 2007). Vaatamata autoritõlke mõiste ilmsele lihtsusele ja nähtavusele puudub sellel ühene määratlus, millele enamik teadlasi tugineks (vt nt Koptyakova ja Nikolayeva 2018). Materjali autoritõlke uurimiseks pole tõlkeuurijatel ka eriti palju: autorid ei tõlgi enda loomingut kuigi sageli teise keelde, kuna enamasti ei valda mõlemat keelt võrdselt hästi ja sujuvalt; seepärast kõidavad autoritõlke juhtumid kohe tähelepanu – piisab, kui mainida arvukaid analüüse Vladimir Nabokovi või Joseph Brodsky autoritõlgetest (Beaujour 1989, 81–117; Berlina 2014; Dymant 2015; Grayson 1977; Koptyakova ja Nikolayeva 2018; Nesterov 2001; Nikolayev 2014; Nosik 1993; Frolov 2016 jne). Autoritõlke konkreetseid juhtumeid on siiski märksa rohkem kui üldisi teoreetilisi käsitlusi autoritõlke kohta (vt ka Beaujour 1989; Fitch 1988; Friedman, Rossman ja Sherzer 1987; Klünder 2000 jne). Teiseks võib esineda terminoloogiline segadus: kas autori enda poolt teise keelde tõlgitud tekst on tõlge kui „ideaalne viis originaali loomiseks teises keeles, sest keegi ei tea originaali paremini kui autor“ (Chaykovsky 1997, 47), või on see t ä i e s t i uus tekst? Viimasel juhul, kui tõlge võrdsustatakse uue tekstiga (vt Nikolayev 2014; Khovanskaya ja Prachenko 2014), võib ka kirjandusliku kakskeelsuse mõiste asetada autoritõlke mõiste alla (nii ongi seda

1 Tänan Kalevi Kulli ja anonüümset retsensenti väärtuslike kommentaaride ja paranduste eest.

teinud Jekaterina Hovanskaja ja Oksana Pratsenko); minu arvates pole see siiski sama: autoritölke puhul on olemas originaaltekst, mis hiljem taasesitatakse teises keeles, kirjandusliku kakskeelsuse korral aga sellist originaalteksti pole.

Üks väheseid klassikalisi tõlkeuurijaid, kes kirjutas autoritölkest, oli Aleksander Finkel (1899–1968). Finkeli rõhutuse kohaselt „näib, et nii tõlkijal üldiselt kui tõlkijal-autoril on samad ülesanded ja raskused“, kuid „autoritölke puhul on nende lahendamisel ja ületamisel pisut teistsugune iseloom, teine suund ja sisu kui tavaliise tõlke puhul“ (Finkel 1962, 104). Tuleb lisada, et peale autoritölke teistsuguse „iseloomu, suuna ja sisu“ võib rääkida ka selle erilisest tähendusest.

Siinses artiklis analüüsin näitena mõnda leksikaal-semantilist tekstielementi, mis kaasnesid mu enda kogemustega ühe Jaan Kaplinski luuletuse vene keelde tõlkimisel. Eesmärgiks pole seatud täielikku tõlkeanalüüsi, vaid on soovitud näidata, milles võib seisneda autoritölke analüüsi väärtus nii tõlgitava teksti paremaks mõistmiseks kui ka sellele tuginedes autori teiste tekstide hilisemate tõlgete õnnestumiseks. Jaan Kaplinski algsest vene keeles kirjutatud teoseid ega Kaplinski kakskeelse kirjanikuna ma siinjuures ei käsitle.²

Enne oma teoste vene keelde tõlkimist hakkas Jaan Kaplinski enda sõnul tõlkima neid inglise keelde: „Tõlkisin palju iseennast, aga inglise keelde, mitte vene keelde. Eesti keelest inglise keelde. Olen sellega tegelenud peaaegu kogu 99. aasta jooksul“ (Gluškovskaja ja Kaplinski 2001, 121). Jaan Kaplinski ja tõlkimise ning tõlgete teema vajaks eraldi üksikasjalikku uurimist. Selle paljudest aspektidest nimetaksin siin vaid ühte: Jaan Kaplinski hakkas tegelema tõlkimisega, sest ta polnud kindel, et tema luuletustel „oleks Eesti nõukogude kirjanduses garanteeritud mingi koht, rääkimata sissetulekust“ (Kull ja Velmezova 2018, 199). Jaan Kaplinski esimene tõlge, katkendid hispaania keskaegsest kangelaseeposest „Laul minu Cidist“ („Cantar de Mio Cid“), avaldati 1962. aastal, s.t kolm aastat varem kui tema esimene luulekogu „Jäljed allikal“. Jaan Kaplinski on tõlkinud ka teistesse keeltesse peale eesti keele, sh nii enda kui ka teiste kirjanike teoseid. Tema tõlgitud tekstide täielikku tõlkeanalüüsi pole teadaolevalt veel tehtud; see oleks eraldi mahukas uuri-

2 Kaplinski on kakskeelse kirjanikuna käsitletud nt Irina Belobrovtsjeva (2018). Eesti keeles ja vahel ka vene keeles kirjutava Kaplinski juhtumit kõrvutatakse selles artiklis muu hulgas Kalle Käsperi juhtumiga ning võrreldakse nende ajendeid kirjutamaks keeles, mis pole neile emakeel. Kaplinski puhul on need tema erialane huvi (hariduselt on Kaplinski filoloog), vene keele „läheduse“ taju ja samuti tunne, et tema venekeelsed lugejad mõistavad teda paremini kui teistes keeltes kõnelevad lugejad. Lisaks tõstatab artikkel Kaplinski keelelise kompetentsi küsimuse ja märgib, et kuigi ta räägib vabalt vene keelt, toimetatakse tema vene keeles kirjutatud tekste.

misobjekt. Eraldi uurimisteenaks oleks ka Jaan Kaplinski tekstide tõlkimine eri keeltesse teiste luuletajate ja tõlkijate poolt.

4. jaanuaril 2019 saatis Jaan Kaplinski vastuseks Kalevi Kulli ja minu saadetud e-kirjale, milles oli juttu temaga tehtud intervjuu avaldamisest vene keeles,³ ühe oma kuulsaima luuletuse „Valgus ei saagi vanaks“ autoritõlke vene keelde. Kirja lõpus märkis ta selle kohta: „Lisan oma tõlke valguse-luuletusest. Viimase salmiga pole ise rahul, peaks veel nuputama.“

See luuletus ilmus algsest Jaan Kaplinski kogumikus „Tule tagasi helmemänd“ 1984. aastal:

Valgus ei saagi vanaks
valgus on ikka uus
valgus on see mis paistab
kaugel tunneli suus

Valgus on jaaniuss rohus
valgus on küünal käes
valgus on see mis paistab
siis kui ta aeg on käes

Valgus on vahel ainult
tilluke valge täpp
valgus on valguse poole
teerada näitav näpp
(Kaplinski 1984, 36)

Minu tõlkes vene keelde ilmus see luuletus ajakirjas Võšgorod 2018. aastal,⁴ kuid autor ise tutvus sellega juba varem: Jaan Kaplinski kauaaegne sõber Kalevi Kull saatis talle minu soovil selle tõlke koos sünnipäevaõnnitlustega jaanuaris 2016. Hiljem, kui ma Jaan Kaplinskiga esimest korda kohtusin (see juhtus 2017. aasta jaa-

3 Selle Jaan Kaplinskiga tehtud intervjuu ajakirjas Võšgorod ilmunud venekeelse teksti (Velmezova ja Kull 2019) aluseks oli varem ilmunud eestikeelne versioon (Kull ja Velmezova 2018).

4 Siin on minu tõlke tekst:

Свет никогда не стареет // свет – новый всегда // свет – это свет в туннеле // видимый издалека // Свет светлячка звезда // свечкой в руке бродит // свет возникает тогда // когда его час приходит // Свет порой лишь крупинка // светлого огонька // свет это к свету тропинка // вытянутая рука (Kaplinski 2018, 6–7).

nuari alguses tema talus Mutikul), jagas ta minuga oma plaane tõlkida see luuletus ise vene keelde. Siin on Jaan Kaplinski autoritõlge:⁵

*Свет никогда не стареет,
для него времени нет.
Он в конце тоннеля
ждет нас тысячи лет.*

*Свет всегда тот самый,
для светлячка и для нас.
Свет – огонь поядающий,
когда пробьет его час.*

*Свет иногда далече
лишь мерцает чуть-чуть;
свет как палец младенца
к свету укажет путь.*

Nagu võib kohe näha, sisaldab see tõlge üsna olulisi kõrvalekaldeid originaalist. Praegu on tõlkeuurijate käsutuses mitu tõlketeaduslikku kontseptsiooni, mis võimaldab tõlkeid analüüsida, võrreldes neid originaaltekstidega. Kui kasutada Antoine Bermanni tõlketeooriat (Berman [1985] 2004), kus sõnastatakse „deformeerivad tendentsid“, mis takistavad originaali kui võõra kultuuri elemendi omaksvõtmist, siis Jaan Kaplinski autoritõlke esimese salmi teine rida peegeldab ilmselt neljandat tendentsi – õilistamist (*ennoblement*), kui tõlkija „parandab“ originaali („valgus on alati uus“), väljendades seda „elegantsemalt“ („tema [valguse] jaoks aega/vanust ei ole“) – vrd värsiga sama kogumiku teisest luuletusest: *valgust mis pole vana ei uus* (Kaplinski 1984, 33), mille olen tõlkinud vene keelde kui *свет, которому возраст едва ли знаком* ‘valgus, mis peaaegu ei tunnegi vanust’ (seni veel avaldamata tõlge ehk poeetiline variatsioon – vt joonealust märkust 8).

Teisest küljest viitab mõne sõna kadumine tõlkes (nt *rohi, küünal* teises salmis) võimalusele rakendada tõlkeanalüüsil Gasparovi meetodit (Gasparov 2001), mida võiks teha tulevikus. Ent selle venekeelse teksti peamisi erinevusi originaalist saab kirjeldada Bermanni kaheksanda tendentsi raames: see on põhiliste tähendusvõrgustike hävitamine (*the destruction of underlying networks of signification*), kui tõl-

5 Tänan Jaan Kaplinskit, kes lubas lahkesti seda tõlget siin artiklis tsiteerida.

kija keeldub „sõnade võrgustikust“, mis võib teksti teatud tähendusega täita. Esiteks, valgus – mille kohta see tekst on kirjutatud – ei ole venekeelses autoritõlkes enam inimesest kaugel ega eemaldu temast. Juba esimeses salmis ilmub valgus ootamisena: *Он в конце тоннеля / ждет нас тысячи лет*, 'tema [valgus] tunneli lõpus / ootab meid tuhandeid aastaid'. Teises salmis võib valgus – *огнь поядующий*, 'ärasööv/hävitav tuli' – olla nüüd inimestele ohtlik.

Viimase salmi autoritõlge on samuti huvitav: nüüd mitte lihtsalt sõrm, vaid imiku sõrm näitab valgusse. Seda saab Bermani sõnul kirjeldada teise deformeeriva tendentsi kaudu, milleks on täpsustamine (*clarification*): tõlkija „selgitab“ lugejale seda, mis originaalis jääb ebamääraseks. Ilmselt on autoritõlke puhul selgitused/täiendused teistsugused kui tavapärase tõlke puhul, esindades pigem positiivset nähtust (Berman räägib samuti „positiivsest selgitusest“): autor ise otsustab, kas see, mis on originaalis „ebaselge“, peaks tõlkes nii jääma või vastupidi, kas autoritõlget võiks kasutada vajalikuks selgitamiseks. Sellega seoses tuleks märkida, et Jaan Kaplinski on tõlkinud vene (ja ka inglise) keelde Karl Ristikivi luuletuse „Maa ja rahvas“ (Ristikivi ja Kaplinski 2013; 2018). Ajakirjas *Võšgorod*, kus tõlge vene keelde esmalt ilmus, kirjutati sel puhul järgmist: „Nii võrreldamatult originaalse kirjaniku puhul pole see meie arvates lihtsalt „tõlge“, vaid võimalus väljendada midagi endast“ (Ristikivi ja Kaplinski 2013, 5).⁶

Kuna kirja selle autoritõlkega saatis Jaan Kaplinski meile 4. jaanuaril, peaaegu õigeusu jõulude eelõhtul, olid minu esimesed assotsiatsioonid kristluse-seoselised: *младенец*, vastsündinud laps, kelle käsi näitab valguse poole, on Jeesus; see tõlgendus pööras kogu teksti kohe kristlikule tasandile. Nii sai valguse võõrandamatus inimeste suhtes selgeks ja õigustatuks. Kuni selle luuletuse autoritõlke lugemiseni ei mõelnud ma eestikeelse originaali puhul ristiusu peale üldse. Seetõttu mõtlesin tõlke saamise järel nii: on hästi teada, et iga tõlge toob paratamatult kaasa kaotusi. Aga kes oleks võinud arvata, et need kaotused võivad tekkida juba siis, kui autor ise sõnastab mõnda oma ideed. Ja kui Jaan Kaplinski oli selle luuletuse kirjutamisel esialgu mõte viidata kristlusele, siis autori emakeeles – eesti keeles – kirjutatud luuletuse tekstist seda viidet ei leia. Seetõttu peegeldaks isegi kõige õigem tõlge ainult sama kaotust algsest kavast, mis esineb ka autori emakeelses originaalis. Ainus viis algse kavatsuse taastamiseks oleks – mis praegusel juhul

⁶ Samasugust mõtet – et luuletaja tehtud tõlge on midagi enam kui lihtsalt tõlge – väljendati *Võšgorodis* ka seoses noorte tõlkijate venekeelsete tõlgetega Kaplinski luuletustest. Nii kommenteeriti Larissa Pribõlskaja tõlget järgmiselt: „Näib, et Larissa kirjutab ise luulet, kuna ta suhtus klassikasse üsna vabalt. Aga miks mitte?“ (Kaplinski 2008, 105).

juhtuski –, et autor ise otsustaks lähteteksti mõnes muus keeles ümber kirjutada ja teha seda nii, et ümberkirjutatud tekst vastaks paremini sellele algsele ideele.

Agaga nagu kirjutatakse kuulus eesti keelest vene keelde tõlkija Svetlan Semenenko, „tõlkija tegelik töö hõlmab oskust esitada küsimusi, kui ta tekstist aru ei saa. See on peamine asi“ (Semenenko [1985] 2013, 10). Ilmselt ei kehti see märkus mitte ainult tõlkija, vaid ka tõlkeuurija, teadlase kohta. Nii kasutasin võimalust kontrollida oma tõlgenduse õigsust ja esitasin küsimuse otse Jaan Kaplinskile. 28. jaanuaril saatis Kalevi Kull talle minu küsimuse: „Lõpuread „свет как палец младенца / к свету укажет путь“ - kes on see *mladenec* Su meelest? Kas oled mõelnud assotsiatsiooni Kristusega?“

Jaan Kaplinski vastas samal päeval: „Mul on see *mladenec* abstraktne, s.t pole kedagi otse mõeldud. Olin siis väikeste Lemmitu ja Elo-Mallega,⁷ üks neist vahest see assotsiatsioon. Aga võiks ju öelda, nagu olla öelnud Mallarmé ühele oma luuletuse tõlgendajale: tema interpretatsioon erineb Mallarmé enda omast, aga et M-le meeldib, võtab ta selle edaspidi omaks.“ (Paneme muide tähele, et autor ei muutnud kuidagi viimast salmi, millega minu küsimus oli seotud – ehkki varem, vt eespool tsiteeritud kirja 4. jaanuarist 2019, kirjutab ta, et ei olnud selle konkreetse salmi venekeelse tõlkega rahul.)

Niisiis osutus „kristlik“ tõlgendusena kui mitte päris ekslikuks (autorile see siiski meeldis; selles mõttes võib siin rääkida teatavast tõlgendusvabadusest tõlkimise puhul), siis siiski mitte selliseks, mis vastanuks autori enda algsele kavatsusele.

Ent sellised, Bermani sõnul „deformeerivad“ tendentsid (mis jätaavad lahtiseks küsimuse tema teooria rakendatavusest autoritõlgete puhul) osutasid siin originaalis puudevahel seosele imiku ja valguse vahel ja võimaldasid selle luuletuse panna luulekogu „Tule tagasi helmemänd“ laiemasse konteksti, kus niisugune seos avaldub korduvalt. Osutada võib veel vähemalt ühele luuletusele kogumikust (mis paikneb vaid ühe lehekülje kaugusel luuletusest „Valgus ei saagi vanaks“), kus see seos on selgelt esitatud:

Mu laps äkki unustab nälja
ja laseb luti suust
ja vaatab aknast välja
mööda pajudest jõest ja luhast
mööda paplist ja leedripuust

⁷ Lemmit Kaplinski on Jaan Kaplinski poeg, sündinud 1980. aastal; Elo-Mall Toomet on Jaan Kaplinski tütar, sündinud 1981. aastal.

ta näeb ainult seda Puhast
ja nägema unustab end
üle oru ja kaugete laante
ei pilved ei lennukilend
seda ta kaemust ei sega
ei jõgi ja ahtake maantee
suure punase päikese all

mu laps räägib Valgusega
nii tasa poolsosinal
(Kaplinski 1984, 38)

Kasutades autoritõlke analüüsimisel saadud teadmisi, püüdsin seda sidet säilitada ja isegi tugevdada teksti vene keeles esitades ning ei tõlkinud eestikeelset sõna *laps* mitte vene sõnaga *ребенок*, vaid sõnaga *малыш* ('väike laps'). Siin on see tõlge (veel avaldamata):

*о еде внезапно забыв,
малыш мой роняет соску
и смотрит в окно – за залив
за плачущей ивы листву
за ровного неба полоску*

*и видит лишь Чистоту
и словно себя забывает
над темным лесом вдали
облачный дым проплывает
но это ему не помеха
ни солнце вечерней земли
ни улица с вечной шумихой*

*мой малыш говорит со Светом –
полушепотом, очень тихо⁸*

8 Täpsemalt ei ole see tõlge, vaid poeetiline variatsioon (poeetilise variatsiooni mõiste kohta vt Velmezova 2019), mis on võrreldav sellega, mida tõlkeuurija Mihhail Gasparov nimetas vabatõlkeks ehk loovaks tõlkeks, vastandades selle sõnasõnalisele tõlkele (Gasparov 2001). Gasparovi meelest peaks tõlkija ise otsustama oma lähenemisviisi üle – kas vabatõlge või sõnasõnaline tõlge (Gasparov [1971] 1988, 45).

Seda valguse olulisust ning seost valguse ja elu vahel Kaplinski luuletustes (vastsündinu, imik, laps – uus elu!) pandi tähele peaaegu kohe pärast kogumiku „Tule tagasi helmemänd“ avaldamist. Juba 1985. aastal ilmunud Sirje Kiini ülevaateartiklis „Meeste laulud lõkke lähedal (eesti luule 1984. aastal)“, mis räägib kuuest 1984. aastal ilmunud luulekogust,⁹ märgitakse järgmist:

Pärast nende raamatute korruga lugemist tekkis kujutluspildis [. . .] harilik, tasane Eesti maastik. Kusagilt (kas ajaloost või detsembriöö pimedusest) paistis valgus, see muutus ikka heledamaks ja muutus siis leegitsevaks lõkkeks. Ja kujutasin ette: öösel lõkke ümber istuvad tule ääres kuus meest, kolme erineva põlvkonna esindajad. Kõik nad kuuluvad ühte väiksesse rahvasse, nad räägivad sama keelt. Nad kõik laulavad ühte laulu – oma kodupaikadest, oma rahvast, minevikust ja tulevikust, endast, igaüks oma võimete kohaselt, kuid laulu sisu on ühine, sama. [. . .] Minu kujuteldaval pildil istub Kaplinski lõkkele kõige lähemal – tema luuletustes on kõige selgemalt tunda valguse kujund, elu ja lootuse sümbol (nt luuletustes “Valgus ei saagi vanaks”, “Kõik mis minul on öelda...” jt). Valguse janu on Kaplinski arvates püüd terviklikkuse poole. (Kiin 1985, 85)

See artikkel ka lõpeb viitega valgusele: „Nii nad siis istuvad, kuus meest kolmest eri põlvkonnast, eelmise luuleaasta autorid, meie lõkke ääres [. . .]. Lõkketuli põleb, kiirgab valgust, soojendab, annab lootust“ (89).

Niisiis võib autoritõlge esile tuua seda, mis originaalis ei ole ilmne, ühtlasi võimaldades seeläbi paigutada tõlgitud teksti sama autori teoste laiemasse konteksti, lihvides tekstis esitatud semantilisi süvaseoseid ja aidates sellega kahtlemata kaasa teksti järgnevale mõistmisele lugejate poolt. Selles mõttes on autoritõlgete analüüsi tähtsus kirjandusteaduse jaoks ilmne: kui parim viis teksti mõistmiseks on selle tõlkimine, siis aitab sellele kaasa ka teksti autori tehtud tõlke analüüs, juhul kui selline tõlge on olemas. Ühtlasi just seetõttu jääb lahtiseks küsimus tõlkeuurimiskontseptsioonide (nagu nt Antoine Bermani teooria) kohaldatavusest autoritõlgete analüüsile. Lisaks võib sama autori teiste tekstide tõlkimisele kaasa aidata, kui paremini mõista tema üht teksti koos laiema kontekstiga, millesse see tekst kuulub.

⁹ Lisaks Jaan Kaplinski omale Ilmar Trulli „Millest mõtled, seljaaju?“, Kalju Kanguri „Sel sajusel suvel“, Paul Haavaoksa „Suvised nurmed: valik luuletusi 1962–1982“, Rein Sanderi „Magistraallabürint“ ja Märt Luige „Tulesammal“.

Allikad

- Beaujour, Elizabeth Klosty. 1989. *Alien Tongues: Bilingual Russian Writers of the "First" Emigration*. Ithaca: Cornell University Press.
- Belobrovitseva, Irina. 2018. „The Bilingual Writer: Two Estonian–Russian Cases and One Russian–Estonian Case.” – *Methis. Studia humaniora Estonica*, nr 21/22. *Across Borders: Literatures in Dialogue*, koostanud Władysław Witalisz, Marin Laak, Tiina Ann Kirss, 8–25. <https://doi.org/10.7592/methis.v17i21/22>.
- Berlina, Alexandra. 2014. *Brodsky Translating Brodsky: Poetry in Self-Translation*. New York: Bloomsbury. <https://doi.org/10.5040/9781628927054>.
- Berman, Antoine. (1985) 2004. „Translation and the Trials of the Foreign.” – *The Translation Studies Reader*, toimetanud Lawrence Venuti, 284–297. London: Routledge.
- Chaykovsky, Roman. 1997. *Realnosti poeticheskogo perevoda [tipologicheskiye i sotsiologicheskiye aspekty]*. Dissertatsiya v forme nauchnogo doklada na soiskaniye uchenoy stepeni doktora filologicheskikh nauk. Magadan: Mezhdunarodny pedagogichesky universitet.
- Dymant, Yuliya. 2015. „Problema sootnosheniya pervichnogo i vtorichnogo tekstov v avtoperevode.” – *Vestnik MGU* (2). <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-sootnosheniya-pervichnogo-i-vtorichnogo-tekstov-v-avtoperevode/viewer>.
- Finkel, Aleksandr. 1962. „Ob avtoperevode (na materiale avtorskikh perevodov G. F. Kvitki-Osnovyanenko).” – *Teoriya i kritika perevoda*, toimetanud Boris Aleksandrovich Larin, 104–125. Leningrad: LGU im. A. A. Zhdanova.
- Fitch, Brian T. 1988. *Beckett and Babel: An Investigation into the State of the Bilingual Work*. Toronto: University of Toronto Press.
- Friedman, Alan Warren, Charles Rossman ja Dina Sherzer, toim. 1987. *Beckett translating/ Translating Beckett*. Pennsylvania State University Press.
- Frolov, Valentin. 2016. „Avtoperevod romana V. V. Nabokova „Lolita.”” – *Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta. Gumanitarnye nauki* 10 (149): 38–49.
- Gasparov, Mikhail (1971) 1988. „Bryusov i bukvalizm.” – *Poetika perevoda*, toimetanud Sergey Filippovich Goncharenko, 29–62. Moskva: Raduga. <http://philology.ru/linguistics1/gasparov-88.htm>.
- — —. 2001. „Podstrochnik i mera tochnosti.” – *O russkoy poezii. Analizy. Interpretatsii. Kharakteristiki*, 361–372. Moskva: Progress.
- Glushkovskaja, Ludmilla ja Jaan Kaplinski 2001 = Glushkovskaya, Lyudmila, Yaan Kaplinsky. 2001. „Totalitarizm s ulybayushchimsya litsom. Yaan Kaplinsky otvechayet na voprosy Lyudmily Glushkovskoy.” – *Vyshgorod* 4–5: 112–123.
- Grayson, Jane. 1977. *Nabokov Translated: A Comparison of Nabokov's Russian and English Prose*. Oxford: Oxford University Press.
- Grutman, Rainier. 2009. „Self-translation.” – *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, toimetanud Mona Baker ja Gabriela Saldanha, 257–260. London–New York: Routledge. Taylor & Francis Group.
- Hokenson, Jan Walsh ja Marcella Munson. 2007. *The Bilingual Text: History and Theory of Literary Self-Translation*. Manchester, UK; Kinderhook, NY, USA: St. Jerome Publishing.
- Kaplinski, Jaan. 1984. *Tule tagasi helmemänd*. Tallinn: Eesti Raamat.

- Kaplinski, Jaan 2008 = Kaplinsky, Yaan. 2008. „Zvezdochka.“ – *Vyshgorod* 5: 103–105.
- . 2018 = Kaplinsky, Yaan. 2018. „Öö on valge [poeticheskiye variatsii Yekateriny Velmezovoy].“ – *Vyshgorod* 1–2: 5–9.
- Kiin, Sirje 1985 = Kyn, Sirye. 1985. „Muzhskie pesni u kostra (lestonskaya poeziya 1984 goda).“ – *Tallin* 1 (40): 84–89.
- Khovanskaya, Yekaterina ja Oksana Prachenko. 2014. „Avtorsky perevod. Prichiny obrashcheniya.“ – *Nauchny zhurnal KubGAU* 99 (5). <https://cyberleninka.ru/article/n/avtorskiy-perevod-prichiny-obrascheniya/viewer>.
- Klünder, Ute. 2000. „*Ich werde ein grosses Kunstwerk schaffen...*“: Eine Untersuchung zum literarischen Grenzgängertum der zweisprachigen Dichterin Isak Dinesen / Karen Blixen. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Koptyakova, Yelena ja Yelena Nikolayeva. 2018. „Osobennosti peredachi imen sobstvennykh romana „Kamera obskura“ v avtoperevode V. V. Nabokova.“ – *Filologichesky aspekt* 12 (44). <http://scipress.ru/philology/articles/osobennosti-peredachi-imen-sobstvennykh-romana-kamera-obskura-v-avtoperevode-vv-nabokova.html>.
- Kull, Kalevi ja Ekaterina Velmezova. 2018. „Jaan Kaplinski ja semiootika.“ – *Acta Semiotica Estica* XV: 194–211.
- Nesterov, Anton. 2001. „Avtoperevod kak avtokommentarij.“ – *Inostrannaya literatura* 7. <https://magazines.gorky.media/inostran/2001/7/avtoperevod-kak-avtokommentarij.html>.
- Nikolayev, Sergey. 2014. „Ob odnom stikhotvorenii Brodskogo i ego perevode, vypolnennom avtorom.“ – *RELGA* 22 (28). <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tgu-www.woa/wa/Main?textid=1932&level1=main&level2=articles>.
- Nosik, Boris. 1993. „Nabokov-perevodchik i perevodchiki Nabokova.“ – *Inostrannaya literatura* 11: 238–242.
- Ristikivi, Karl ja Jaan Kaplinski. 2013 = Ristikivi, Karl ja Yaan Kaplinsky. 2013. „Maa ja rahvas / Zemlya i narod.“ – *Vyshgorod* 1–2: 5–8.
- . 2018. *Maa ja rahvas – Valgusepühad*. [Tallinn]: [Eesti Keele Sihtasutus].
- Semenenko, Svetlan. (1985) 2013. „Razgovor so Svetlanom Semenenko: „Chto sdelano, to sdelano.““ – *Samostoyaniye. K 75-letiyu so dnya rozhdeniya*, 7–14. Tallinn: Aleksandra.
- Velmezova, Yekaterina. 2019. „O „poeticheskikh variatsiyakh“, ili eshche raz o printsipialnoy neperevodimosti poezii.“ – *Vyshgorod* 3–4: 12–14.
- Velmezova, Yekaterina ja Kalevi Kull. 2019. „„Ya vyros na russkoy literature“. Yaan Kaplinsky i ego kontakty s lotmanovskim krugom.“ – *Vyshgorod* 1–2: 117–129.

Ekaterina Velmezova – Dr hab., slaavi keeleteaduse ning Kesk- ja Ida-Euroopa keeleteaduse ajaloo ja epistemoloogia professor Lausanne'i ülikoolis. Peamised uurimisteedad: vene ja tšehhi etnolingvistika, vene ja nõukogude keeleteaduse ajalugu 20. sajandil.

E-post: [ekaterina.velmezova\[at\]unil.ch](mailto:ekaterina.velmezova[at]unil.ch)

On the theoretical and practical significance of self-translation on the example of Jaan Kaplinski's poem „Valgus ei saagi vanaks“ („Light Does Not Get Old“)

Ekaterina Velmezova

Keywords: translation theory, self-translation, Jaan Kaplinski, lexical and semantic analysis

The notion of self-translation (or translation by the author) is yet to be elaborated in translation studies. There are several reasons for this: in addition to the fact that, in spite of the apparent simplicity and obviousness of this concept, no established definition of self-translation exists that most researchers could rely upon, there is not much material for study as authors themselves do not often translate their own texts into other languages. Hence the immediate interest of cases of self-translation for researchers – indeed, there are many more studies devoted to analyses of specific cases of self-translation than there are general theoretical considerations concerning self-translation as such. There may also be a terminological confusion of several orders at once: should we consider a text translated by the author into another language as a translation (a kind of “ideal way” to recreate the original text in another language, because no one can know the original better than its author) or as a completely new text? In the latter case, the concept of literary bilingualism may be superimposed on the concept of self-translation. However, it is not the same thing: in the case of self-translation, there is an original text which is subsequently reproduced in another language; in the case of literary bilingualism there no such source text exists.

One of the very few “classic” scholars of translation studies who wrote about self-translation was Aleksandr Finkel (1899–1968). Finkel noted that the translator and the translator-author face the same tasks and difficulties, but emphasised that in the case of self-translation, the resolution of these difficulties takes on a slightly different character. As the article shows, one can speak not only about the different manners of resolving the tasks and difficulties of translation when it is carried out by the author, but also about the particular value of self-translation and its importance for text analysis. In the light of some scholarly reflections on the notion of self-translation, the article discusses the lexical-semantic aspect of Jaan Kaplinski's translation of his own poem “Valgus ei saagi vanaks” (“Light Does Not Get Old”, from the 1984 poetry collection *Tule tagasi helmemänd* [*Come Back, Amber Pine*]) into Russian. Kaplinski's translation deviates significantly from the original text. Describing this translation in terms of its “deforming tendencies”, as they are formulated within the framework of Antoine Berman's theory, the main changes in the Russian-language translation of this text in comparison with its Estonian-language original can be described as follows: (1) “ennoblement”, (2) “the destruction of underlying networks of signification” and (3) “clarification”. Deviations from the original text in Kaplinski's self-translation that fall under the category of the third, “clarifying”, tendency, when the translator “clarifies” to the reader what may seem less than clear in the original, allow for an analysis of the poem that connects the lexical-semantic concept of “light” to the concept “(little) baby”. The lexical-semantic connecting of these two concepts, while absent from the original text, makes it possible to locate the translated text in the wider context of Kaplinski's poetry. This connection is present in at least one more poem from *Come Back, Amber Pine*: “Mu laps äkki unustab nälja” (“My Child Suddenly Forgets About

Hunger”). It makes sense, therefore, to preserve, and even strengthen, this connection when translating the text of “My Child Suddenly Forgets About Hunger”, into Russian, by translating the Estonian word *laps* not with the Russian *rebenok* (‘child’), but with the word *malysh* (‘baby, small child’). On the other hand, the importance of the lexical-semantic connection between “light” and “life” (newborn, baby, child – new life) in Kaplinski’s poems attracted almost immediate attention after the publication of *Come Back, Amber Pine*; for example, this is reflected in one of the first reviews of the book by Sirje Kiin.

The article emphasises the importance of self-translation and its study in two ways. Firstly, self-translation can make explicit what was not obvious in the original text, thereby making it possible to fit the translated text into a wider context of the works by the same author, illuminating the implicit semantic connections present in the text, and thereby contributing to a better understanding of the original. Thus, the question of whether or not to apply certain concepts elaborated within the framework of translation studies (in particular, Berman’s concept of “deforming tendencies”) to the analysis of self-translations remains open. Secondly, analysing cases of self-translation makes it possible to produce more adequate future translations of other texts written by the same author.

Ekaterina Velmezova – Dr hab., Professor of Slavistics and of History and Epistemology of Language Sciences in Eastern and Central Europe at the University of Lausanne. Her research interests include Russian and Czech ethnolinguistics, and history and epistemology of Russian and Soviet linguistics in the 20th century.

E-mail: [ekaterina.velmezova\[at\]unil.ch](mailto:ekaterina.velmezova[at]unil.ch)